

УДК [373.3.011.3-051:005.336.2/.5]»20»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-1-53>

Ольга ГАРАГАН,
orcid.org/0009-0008-9405-788X
студентка I курсу магістратури факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) olha.harahan@lnu.edu.ua

ВИХОВНА МІСІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ІДЕЇ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Стаття зосереджена на проблематиці здійснення виховного впливу вчителя початкової школи. Проблема місії педагога розглянута в контексті актуальних вимог до початкової освіти. Вихідним для аналізу обране поняття виховної місії вчителя як виконання важливого завдання чи доручення та як здійснення високого призначення із акцентом на особливій відповідальності його ролі. Проаналізований суспільно-історичний контекст професійної діяльності вчителя початкової школи в умовах Великої визвольної війни України. Особливо підкреслено, що саме вчитель є тим, хто забезпечує базові потреби людини, лише після цього продовжуючи виконувати властиві для нього завдання. Проблема виховної місії вчителя початкової школи проаналізована у контексті теорії поколінь, поширеної в сучасній гуманітаристиці. Зокрема, акцентовано на специфіці «поколінського портрету» учня сучасної початкової школи. Місія виховання осмислена в призмі психологічних особливостей молодших школярів, що належать до «сусідніх» поколінь (покоління Z і покоління «альфа»). Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського стала основою для дослідження обраної проблеми. Вказані ключові напрями сучасного «сухомлинознавства». На матеріалі окремих праць В. Сухомлинського доведено, що концептуальні ідеї видатного педагога якнайкраще відповідають на актуальні питання сучасного освітнього простору. Дитиноцентрична модель, втілена у школі радості, має підстави для своєї актуалізації в українській освіті доби війни та повоєнної відбудови. Поради В. Сухомлинського дають можливість кожному вчителю формувати власний професійний стиль у царині здійснення виховної місії. Видатний український педагог, який пережив трагедію Другої світової війни як її учасник, втративши рідних, зумів створити ту модель гуманної педагогіки, яка може бути оптимально застосованою в Україні XXI століття.

Ключові слова: виховна місія, освітня діяльність, освітній простір, покоління, педагогічна концепція.

Olga GARAGAN,
orcid.org/0009-0008-9405-788X
Student of the 1st year of the Master's degree at the Faculty of Pedagogical Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) olha.harahan@lnu.edu.ua

THE EDUCATIONAL MISSION OF THE PRIMARY SCHOOL TEACHER: IDEAS OF VASYL SUKHOMLYNSKYI IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE

The article focuses on the issues of educational influence of primary school teachers. The problem of the teacher's mission is considered in the context of current requirements for primary education. The concept of the teacher's educational mission as the fulfilment of an important task or assignment and as the implementation of a high purpose with an emphasis on the special responsibility of his/her role is chosen as the starting point for the analysis. The author analyses the socio-historical context of the primary school teacher's professional activity in the context of the Great Patriotic War of Ukraine. It is especially emphasised that it is the teacher who provides the basic needs of a person, and only then continues to perform the tasks inherent in him/her. The problem of the educational mission of the primary school teacher is analysed in the context of the theory of generations, which is widespread in modern humanities. In particular, the article focuses on the specifics of the «generational portrait» of a modern primary school student. The mission of education is comprehended in the prism of psychological characteristics of primary school students belonging to the «neighbouring» generations (Generation Z and Generation Alpha). The pedagogical heritage of Vasyl Sukhomlynskyi became the basis for the study of the chosen problem. The key directions of modern «Sukhomlyn studies» are indicated. Based on the material of some of Sukhomlynsky's works, it is proved that the conceptual ideas of the outstanding teacher are the best answer to the current issues of the modern educational space. The child-centred model embodied in the School of Joy has grounds for its actualisation in Ukrainian education during the war and post-war reconstruction. V. Sukhomlynsky's advice enables every teacher to develop their own professional style in the field of educational mission. The outstanding Ukrainian teacher, who experienced the tragedy of the Second World War as a participant in it and lost his family, managed to create a model of humane pedagogy that can be optimally applied in Ukraine of the twenty-first century.

Key words: educational mission, educational activity, educational space, generation, pedagogical concept.

Постановка проблеми. Сучасний світ перебуває у вирі численних катаклізмів, катастроф, руйнацій і втрат. Сучасна людина дедалі більше відчуває тривогу та розгубленість, інколи – страх і безпорадність, адже не може знайти виходу із суспільних лабіринтів та особистих сумнівів. Саме тому школа набуває особливого статусу, пропонуючи надійну опору та візію майбутнього. Здійснюючи притаманні собі функції – навчати, виховувати, формувати особистість, – школа стає простором фізичної безпеки, психологічної гармонії та можливості більш упевнено подивитися у майбутнє. Тож формулювання проблеми про особливу місію вчителя початкової школи видається актуальним і важливим. У полі багатозначності, що пропонує тлумачний словник української мови (місія – 1) важливе завдання, доручення тощо; 2) високе призначення, відповідальна роль; 3) постійне дипломатичне представництво у будь-якій державі, яке очолює посланник або повірений у справах; 4) представники однієї держави, що перебувають в іншій з якою-небудь метою; 5) місіонерська організація) (Тлумачний словник), оберемо перші два значення і розглянемо, у чому полягає «високе призначення, відповідальна роль» вчителя початкової школи, а також, які «важливі завдання» він виконує в умовах сучасного освітнього простору, орієнтуючись на канон новітньої педагогіки – спадщину Василя Сухомлинського.

Аналіз досліджень. Проблематика виховання належить до центральних у всіх психолого-педагогічних працях як українських, так і зарубіжних науковців, причому щоразу увага зосереджується на окремих аспектах здійснення виховної ролі школи. Зупинимося на актуальному сьогодні, базовому для вчителів початкової школи, документі – Концепції Нової української школи (2016). Тут наголошується, що «центральне місце в системі освіти належить середній школі. На відміну від університету, в школі ще можна вирівняти дисбаланс у розвитку дітей. Світогляд закладається саме в сім'ї та школі. *У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя*» (курсив мій. – О.Г.) (Концепція НУШ). Таким чином, саме на початкову школу покладена місія формування особистості, найважливішою складовою чого є виховання. І в цьому контексті звернення до ідей та досвіду Василя Сухомлинського є завжди актуальним, його міркування та висновки про сутність шкільного виховання заслуговують і на нове прочитання, і на активне застосування в умовах сучасної початкової школи. Розпочавшись із

1950-х років, наукове зацікавлення педагогічною концепцією В.Сухомлинського не згасає дотепер і має значні перспективи для подальших досліджень та впровадження у практику освітньої діяльності. Зокрема, Ганна Сухомлинська (дружина) і Ольга Сухомлинська (донька) уклали три бібліографічні покажчики, що переконливо засвідчують постійний інтерес до спадщини видатного українського педагога – як дослідника, так і вчителя, який одночасно впроваджував принципи своєї концепції у щоденну практику. Численною є спільнота науковців та послідовників В. Сухомлинського: І. Цюпа, Б. Тартаковський, К. Григор'єв, Б. Хандрос, Б. Рябінін, Д. Водзинський та ін. (описували життєвий, професійний, творчий шлях видатного педагога), М. Ярмаченко, О. Сухомлинська, І. Зязюн, М. Красовицький, В. Кузь, М. Сметанський, М. Антонєць, Г. Калмиков, М. Богуславський, Б. Кваша, М. Мухін, В. Риндак, А. Розенберг, І. Бех, А. Богуш, Л. Бондар, О. Савченко та ін.) (акцентували на особистості В. Сухомлинського, на окремих аспектах його педагогічної спадщини, аналізували складові його педагогічної системи, виокремлювали етапи формування і становлення цієї системи). Непересічна постать педагога, який «віддав своє серце дітям», привертає увагу зарубіжної наукової спільноти, про що свідчать численні праці (Х. Франчос і М. Ціандзі (Греція), В. Іфферт, Р. Штайник, Е. Гартман (Німеччина), М. Біблюк, С. Лашин (Польща), Л. Мілков (Болгарія), Бі Шуджі, Ван Ігао (Китай), А. Кокеріль (Австралія) та ін.). Український науковий психолого-педагогічний контекст сформував окремий напрям наукових досліджень – «сухомлиністика», початок якого датують 80-ими роками ХХ століття (Чернишов) і яка вже маркується кількома етапами (1948–1990 рр. – формування джерельної бази із праць В.Сухомлинського, перших кандидатських дисертацій та публікацій у періодичних виданнях; 1991–2000 рр. – аналіз та інтерпретація педагогічної системи В. Сухомлинського одночасно зі значним розширенням джерельної бази й тематики наукових досліджень; з 2001 р. – формування філософського, культурологічного, компаративного дискурсу вивчення концептуальних ідей педагога). Свідченням постійного зацікавлення педагогічною спадщиною В. Сухомлинського є численні наукові конференції, «круглі столи», дискусії, читання, творчі лабораторії, майстер-класи, що активно відбуваються у закладах вищої та середньої освіти.

Мета цієї статті полягає у з'ясуванні можливостей новопрочитання педагогічної концепції Василя Сухомлинського в сучасному освітньому

просторі України з урахуванням особливих умов як історико-суспільного, так і особистісного характеру.

Виклад основного матеріалу. Ідеї В. Сухомлинського переживають нове народження у Концепції НУШ, даючи широкий простір для формування сучасного вчителя, готового відповідати на виклики сьогодення. На підставі багаторічного практичного досвіду Василь Сухомлинський зробив висновок: «Поряд з кожним вихованцем повинна стояти яскрава людська особистість, – тридцять п'ять років наполегливих пошуків секретів виховання переконали мене в тому, що саме завдяки цьому слово вихователя стає могутнім і тонким інструментом в його руках» (Сухомлинський, 1977: 154). У контексті сучасної освіти поняття «яскравої людської особистості» набуває і нової форми, і нової якості з позицій виховного впливу, який здійснює вчитель у своїй щоденній праці.

Йдучи за логікою Концепції НУШ, слід «вписати» виховну діяльність педагога в парадигму покоління, активного натепер у статусі учня (зокрема, початкової) школи. Так, автори Концепції відзначають, що «в Україні, як і в усьому світі, набирає ваги так зване покоління Y, або «діти тисячоліття», які народилися між 1990 і 2000 роками. Їхні погляди, спосіб життя кардинально відрізняються від старших поколінь. Досить поглянути на організацію офісів провідних технологічних корпорацій, щоб зрозуміти, на що орієнтується креативний клас, який визначає обличчя сучасної економіки. Для них немає чіткого розмежування між роботою, навчанням і відпочинком. Робота не обов'язково має бути серйозною і нудною. Життя для них – це постійне творення, гармонія між зароблянням коштів, пізнанням нового, самовдосконаленням, грою та розвагою. На підході покоління Z. Сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Вони не обов'язково будуть поділяти погляди старших. Яке життя оберуть сьогоднішні першокласники? Якою б не була відповідь, маємо запропонувати майбутнім поколінням українців школу, яка буде для них сучасною» (Концепція НУШ). Тож провідне місце відводиться психологічному контексту, який визначає (серед іншого) спрямування виховної роботи вчителя.

Не зупиняючись на характеристиці динаміки «світів» (SPOD, VUCA, BANI, SHIVA), що набуває особливого зацікавлення науковців найрізноманітніших галузей, розглянемо своєрідний «поколінневий портрет» учня нинішньої початкової школи (це діти 2014–2017 років народження). Акцент на поколінні Z, яке було у фокусі уваги при створенні Концепції НУШ, привертає увагу до наступного

у низці інших поколінь. Найбільш ґрунтовне дослідження природи, специфіки, формування та згасання поколінь представлено у працях Нейла Гоува (Neil Howe) та Вільяма Штрауса (William Strauss): «Покоління» (“Generations”, 1991 р.), «Тринадцяте покоління» (“13th Gen: Abort, Retry, Ignore, Fail”, 1993 р.; про покоління X – народжені 1961–1981 рр., що для США було тринадцятим з моменту появи американської нації), «Четверте перетворення: американське пророцтво» («The Fourth Turning: An American Prophecy», 1997 р.; про поколіннєві цикли з чотирьох частин і про типові моделі поведінки, що повторювалися в історії США; тут з'явилося поняття «перетворення» для зміни поколінь і оригінальні назви-метафори, як-от Пророк, Мандрівник, Герой чи Художник), «Сходження покоління Міленіуму: наступне Велике покоління» (“Millennials Rising: The Next Great Generation”, 2000; про характер тих, хто на той момент досягав повноліття, адже старші представники цього покоління закінчували середню школу 2000 року). Відповідно до поколінневої теорії Н. Гоува і В. Штрауса, поколінням є сукупність усіх людей, які народилися в приблизному часовому проміжку 20 років (ці люди одночасно переживають кожну фазу життя: дитинство, молодість, середній вік, старість) і які характеризуються за трьома критеріями: належність до однієї історичної епохи з тотожним сприйманням тих самих подій і їхньою суспільною оцінкою; спільність у сприйманні певних загальних переконань і формуванні моделі власної поведінки; відчуття спільноти зі своїми однолітками (Теорія Штрауса-Гоува). Основні «чотири перетворення» («Підйом → Пробудження → Спад → Криза») одночасно переживали в межах всіх поколінь: «покоління переможців» (1901–1922); «мовчазне покоління» (1923–1942), покоління «бєбі-бумерів» (1943–1963), покоління X (1963–1982, «сендвіч-покоління»), покоління Y або міленіали (1982–2000), покоління Z (2000–2015).

Отож, старші представники покоління Z – активна молодь (24 роки), наймолодші невдовзі завершують навчання у початковій школі (9 років). Це покоління – благодатний ґрунт для втілення ідей Василя Сухомлинського про виховну роль (=місію) педагога. Загальновідомо, а щоденними спостереженнями підтверджено, що покоління Z не уявляє свого життя без інтернету та соціальних мереж, демонструючи незалежність від стереотипів. Це покоління складне і внутрішньо суперечливе. Бо, з одного боку, діти люблять навчатися і вмюють виконувати одночасно багато завдань, а з другого боку, – вони «виростають» у соціальних

мережах, тому загострюється проблема соціалізації, стає відчутним брак навички взаємодії з іншими людьми. Відкриті джерела пропонують багато характеристик покоління Z: «цифровий детокс», «робота в інтернеті», «саморозвиток», «політичний активізм», «креативність», «відсутність навичок командної роботи», «невизначеність із майбутнім», «постійний пошук нових пригод». Наприклад, Є. Зеленов подає розширений термінологічний ряд: «I-покоління», «I-генерація», «покоління Z» або «покоління гаджетів» (Зеленов, 2018: 47). Тож учителям належить опанувати мистецтво свого фаху з урахуванням не лише потреб навчити і розвинути гармонійну особистість, але й організувати простір особистісного спілкування, де панівна роль сучасного девайса відступить перед індивідуальністю педагога. Василь Сухомлинський мав рацію, стверджуючи, що «слово етичного повчання взагалі має силу в устах вихователя лише тоді, коли він має моральне право повчати. Не треба бути якимось ангелом, щоб мати моральне право виховувати справжню людину, треба самому бути справжньою Людиною – жити правильно, любити людей, берегти свою гідність патріота, громадянина, трудівника, сина або дочки, матері або батька. Якщо ваше слово етичного повчання співзвучне з вашим внутрішнім духовним світом, одухотворене вашими переконаннями, воно, як магніт, притягає тих, хто втратив віру в людину, ви стаєте для них опорою і провідним вогником» [Сухомлинський, 1977: 155]. Сила виховного впливу вчителя буде тим більшою, чим ближчими будуть педагог та його вихованці.

Сьогодні це твердження актуальне, як ніколи. Українські вчителі, спільно зі своїми учнями, пройшли випробування пандемією коронавірусу (2020–2022), опанувавши найсучасніші технології віддаленого навчання, застосування новітніх цифрових технологій та інструментів. З 24 лютого 2022 р. вся спільнота – учні, батьки, вчителі – увійшла в новий, трагічний, етап – Великої визвольної війни України. Виховна діяльність вчителя стала справжнім втіленням місії – створити новий світ для кожної дитини. У цьому світі основою є фізична безпека, відчуття захисту й опіки. З одного боку, педагог виконує важливе завдання – формує особистість, яка має бути гармонійною в сучасному світі, з другого боку, здійснює місію як високе призначення і відповідальну роль, адже дає кожній дитині надійну опору для переживання реальності війни. У Концепції НУШ, зі зверненням до В.Сухомлинського, відзначено, що «кожна дитина – неповторна, наділена від природи уні-

кальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський» (Концепція НУШ). Сучасна початкова школа формує новий тип стосунків між учителем та учнем.

Крім засад НУШ і канону психолого-педагогічного канону, розбудовується нова модель міжособистісної взаємодії, маркерами якої є: сповіщення про повітряну небезпеку, сигнал відбою загрози, переживання у реальному часі руйнації житла чи закладів освіти, допомога усім та кожному, хто переживає скруту або втрати звичного способу життя через ворожі атаки. В. Сухомлинський закликає: «прагніть до того, щоб думка й слово одухотворялися ділом, працею. Щоб за звучанням слова стояла брила справи» (Сухомлинський, 1977: 600). Сучасна початкова школа якраз і є тим простором, де думка, слово і справа стали єдиним цілим. Учителі разом зі своїми учнями здійснюють усі можливі гуманітарні проекти: від малюнків до Дня захисника України до шкільних ярмарків на потреби ЗСУ, від благодійних концертів, виставок до організації збору коштів на запиту бійців, взводів, бригад тощо. Серед учнів початкової школи – діти воїнів, онуки воїнів, багато сиріт, які залишилися після втрати рідних, діти, які вимушено змінили місце проживання через втрату дому на окупованих чи зруйнованих територіях. Місія вчителя стає дедалі більше масштабною та всеосяжною. Крім виховання традиційних цінностей, крім формування світогляду і переконань, педагог має стати цілителем маленької душі – розгубленої, але не загубленої. Слушно зауважив В.Сухомлинський: «стала тривіальною істина, що вплив особистості вчителя на вихованця ні з чим не можна порівняти і нічим не можна замінити, але ті, хто повторює цю істину, рідко розуміють, що особистість учителя розкривається перед учнем в єдності слова й поведінки. Учитель в слові виявляє себе, свою культуру, свою моральність, своє ставлення до вихованця. Перша засаднича умова, що визначає ефективність слова вчителя, – його чесність. Учні дуже тонко відчують правдивість слова, чутливо відгукуються на нього. Ще тонше відчують учні неправдиве, лицемірне слово» (Сухомлинський, 1977: 321). Для покоління дітей війни слово вчителя набуває також і терапевтичного значення, стає водночас опорою

та мотивацією. Виконання цієї місії потребує надзусиль кожного українського педагога, адже світ загроз та небезпек є спільним для всіх.

Австралійський демограф Марк Мак-Кріндл увів нове поняття – покоління альфа – для характеристики дітей, народжених після 2010 року (до 2025) (Діти покоління Альфа, 2022), в інших дослідженнях бачимо пропозиції розпочинати відлік від 2015 року. У початковій школі це покоління вже почувається упевнено і самодостатньо, ділячи шкільний простір зі своїми «сусідами», поколінням Z. Специфіка цього покоління вартує окремого дослідження, однак варто наголосити, що об'єктивні якості цих дітей у поєднанні із ситуацією, що склалася в сучасному світі, також відкривають значний простір для втілення педагогічних ідей В. Сухомлинського.

На новому етапі цифровізації освіти, де формуються нові стосунки людини й технологій, спілкування учнів чат-ботом «ChatGPT» стає буденністю. Важливо зберегти і примножити гуманістичну природу школи, не втратити безцінного здобутку – бажання та вміння здійснювати діалог людини з людиною. Наймолодші сьогодні учні початкової школи (як втілення покоління альфа) вже засвідчують значну швидкість сприймання, дивовижну мобільність, вміння знайти себе в реальному та віртуальному світах майже одночасно. Ці діти відкриті, доброзичливі, дуже чутливі до важливих глобальних проблемам; вони мають досвід подорожей різними країнами – так формується навик порозумітися з іншими людьми. Водночас, варто акцентувати на вразливих якостях цього покоління, наприклад, залежності від технологій – тривале перебування «в екрані» відриває дитину від дійсності, тому наростають невпевненість і страх; брак живого спілкування збіднює емоції та вміння їх виявляти (дитині простіше знайти потрібний смайлик, ніж відобразити емоції мімікою). Прояви гіперактивності стали дедалі більше поширеними та помітними в середовищі класу початкової школи: діти непосидючі, не вміють і не хочуть зосереджуватися на рутинній монотонній справі, у навчальному процесі потребують яскравої візуалізації та переважно ігрових форм. Для цього покоління виховна місія вчителя особливо потрібна й актуальна. Форми

здійснення цього аспекту педагогічної діяльності вчителя становить важливу проблему для подальших наукових досліджень.

Висновки. Василь Сухомлинський неодноразово наголошував, що «об'єкт нашої праці – якнайтонші сфери духовного життя особи, що формується, – розум, відчуття, воля, переконаність, самосвідомість. Впливати на ці сфери можна тільки тим же – розумом, відчуттям, волею, переконаністю, самосвідомістю. Найважливіші інструменти нашої дії на духовний світ школяра – слово вчителя, краса навколишнього світу і мистецтва, створення обставин, в яких найяскравіше виражаються відчуття, – ваш емоційний діапазон людських відносин» (Сухомлинський, 1976). Тому виховна місія вчителя сучасної початкової школи виростає, передусім, з усвідомлення власної відповідальності кожного педагога перед своїм сумлінням, перед батьками і кожним вихованцем за ті цінності, які він проростить у душі дитини. Цілком нового змісту набуває міркування В. Сухомлинського про те, що «однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина – постійно змінний, завжди новий, сьогодні не той, що вчора. Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу, ні з чим не заставну відповідальність» (Сухомлинський, 1976). У реаліях сьогодення постійно змінними є і дитина, і вчитель. Вплив багатьох чинників визначає, як саме відбуватимуться ці зміни і якими після них стають учні та вчителі. Уважне щоденне спостереження педагога за своїми вихованцями, ретельне виконання своєї роботи з відповідальністю та великою любов'ю до дітей, вміння швидко пристосуватися до дійсних ситуацій освітнього процесу – лише частина нових потреб, які зумовлює місія вчителя як вихователя, наставника, одного з перших авторитетів для дитини. Василь Сухомлинський пережив трагедію Другої Світової війни, будучи її учасником, зазнавши поранення. Він втратив родину, яка була закатованою. Однак сила його педагогічного таланту, його вміння побачити душу дитини в найсвітліших променях, його дар доброзичливо формувати учителя дали світові цілісну концепцію, важливою складовою якої є виховна місія наставника, а також шляхи її здійснення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діти покоління Альфа: хто це та як їх виховувати. URL: <https://dity.in.ua/statti/rozvitok-i-vikhovannya/ditipokolinnya-alfa-khto-ce-ta-yak-ikh-vikhovuvati>
2. Зеленов Є. А. Цифрове покоління: ризики. Переваги, засоби взаємодії. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2018. Вип. 5. С. 46–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2018_5_6
3. Концепція НУШ. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush>

4. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні. Вибр. твори: в 5-ти т. Т. 5. Київ. 1977. С. 321–330.
5. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Вибр. твори: в 5-ти т. Т. 5. Київ. 1977. С. 160–169.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ. 1988. 304 с. URL: <https://mala.storinka.org>
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 2. Київ. 1977. С. 147–416.
8. Теорія Штрауса-Гоува URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
9. Тлумачний словник української мови. 2001. URL: <https://slovnyk.ua>
10. Чернишов О. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/3637/>

REFERENCES

1. Dity pokolinnia Alfa: khto tse ta yak yikh vykhovuvaty (2018). [Children of Generation Alpha: who they are and how to raise them]. URL: <https://dity.in.ua/statti/rozvitok-i-vikhovannya/diti-pokolinnya-alfa-khto-ce-ta-yak-ikh-vikhovuvati> [in Ukrainian].
2. Zelenov Y. A. (2018). Tsyfrove pokolinnia: ryzyky, perevahy, zasoby vzaiemodii. [Digital generation: risks. Advantages, means of interaction] *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. Personal spirituality: methodology, theory and practice, 5. 46–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2018_5_6 [in Ukrainian].
3. Kontsepsiia NUSH (2016). [Concept of NUS]. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush> [in Ukrainian].
4. Sukhomlynskyi V. (1977) Slovo vchytelia v moralnomu vykhovanni. [The word of the teacher in moral education] *Vybr. tvory: v 5-ty t., 5*. Kyiv. 321–330 [in Ukrainian].
5. Sukhomlynskyi V. (1977) Slovo pro slovo. [A word about a word] *Vybr. tvory: v 5-ty t., 5*. Kyiv. 160–169 [in Ukrainian].
6. Sukhomlynskyi V. (1988). Sto porad uchytelevi. [One hundred tips for teachers] Kyiv. 304. URL: <https://mala.storinka.org> [in Ukrainian].
7. Sukhomlynskyi V. (1977). Yak vykhovaty spravzhniu liudynu. [How to raise a real person] *Vybr. tvory: v 5-ty t., 2*. Kyiv. 147–416 [in Ukrainian].
8. Teoriia Shtrausa-Houva. [The theory of Straus-Howe]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].
9. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy (2001). [Explanatory dictionary of the Ukrainian language]. URL: <https://slovnyk.ua> [in Ukrainian].
10. Chernyshov O. (2009). Pedagogichna spadshchyna V. Sukhomlynskoho. [Pedagogical heritage of V. Sukhomlynsky] URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/3637/> [in Ukrainian].